

קלסיקה "ההיסטוריה היא"

עדה לחליפת העיתים...

הפרופסור גדליה אלקושי פירסם באחרונה מהדורה שניה, מתוקנת ומורחבת של אוצר פתגמים וניבים לאטיניים. אוצר שיש בו תמצית של חוכמת הלשון והחיים של רומא העתיקה וימי הביניים.

בסיפרו של אלקושי מצויים 1661 פתגמים וניבים לאטיניים, מלווים במראי מקום, במקבילה העברית ו/או הארמית, כאשר הפתגם או הניב מובאים בעברית בצד הלאטינית. כוונתו של הפתגמים והניבים הלאטיניים האלה הוא בכך שהם תואמים כמעט כל מצב אנושי, וניתן להביאם לשם פישוט או תיאור המצב.

לדוגמה, רשימת פתגמים וניבים, התואמים את האווירה בארץ מיום פרוץ מלחמת שלום-הגליל ועד עצם היום הזה. למשל: "לשוד, לרצח ולגזל יקרא בשם-הרמיה שילשו, ואת השממות שהם עושים יכנו שלום", אימרה אותה קבע טאקטוס בעל חיי אנריקולה, והוא כיוונה כלפי הרומיים, כובשי העולם. על אימרה זו מעיר אלקושי: "האימרה מושפעת נאמנה לא רק את מדיניותה של ממלכת רומי, אלא גם את מדיניותו של כל הממלכות האדירות, עד ימינו אלה, שענינהו לביבוישם ולהתפשטות".

על אימרתו של אוכיריאוס, "ראה ללמוד גם מן האויב" מתוך ספרות כתב אלקושי: "הרעיון הוא ביסודו דוני, ומצוי כבר בקמריה של ארטסטאנס, 'צפרים' (חרוז 375): 'הכמים לומדים הרבה משונאיהם'. גם המשורר המהואי הגרמני פרידריך שילר (1759-1805) הביעו באחד ממכתביו: 'יקר לי הידיד, אך גם האויב יכול להעיל לי: הידיד מראה לי מה אני יכול, האויב מלמדני מה עלי לעשות' וכן בעברית: 'יש לך באויבך תעלה למען כי / מומים אשר כל יענה כך ותחיק' (ר' שמשאל הנגרי, בן משלתי); 'הועילתי אויבי יותר מרעי, כי אויבי יוכיחני עונותי ואשכח מהם, ורעי יסתירו אותם' (אגרת המסר לרבי שם פוכ פלקה, יוצאת לאור על ידי אימ הברמן).".

אימרה אחרת, היא אימרתו של קיקרו בעל הנאום שבה אמר: "אכן ההיסטוריה היא עדה לחליפות העתים, מאירה את האמת, מחיה את הזכרון, מרפחה את חיי האנוש, שאותה מקנה ידע על עמיתים...".

בנאום סנגוריה על אניאוס מילד אומר קיקרו: "בתוך שאון כלי הנשק שאתקים התחיקים" כאשר אלקושי מעיר: "באימרה מובע הרעיון, כי בחברה שבה שולט הכוח הפיסי ('כלי הנשק') אין תוקף לתקום המבטיחים את זכויות האזרחים...". ומעיר בסיום הפרק, כי: "בתוך חיקוי לאימרה שלפנינו נוצרת האימרה (בתוך (שאון) כלי הנשק שותקת המוחות, המביעה את הרעיון, כי בעצמות מלחמה אין דעתן של הכריות נתונה לעיניו אמתות ומרע".

אימרה אחרת היא "לאיש אביזן - כל ארץ היא מלדתו", שאותה כתב אוכיריאוס בהלוח הרומא. אימרה נוספת, המיוחסת לכמה מחברים היא האימרה, "וי למגדחים" שאותה כתבו פלבטוס, ליויאוס, פלורוס ופסטוס, ניב המדגיש את מצבם העלוב של החלשים, המנוצחים, הנאלצים לציית להתלטותיהם השרירותיות של מנצחיהם, בעלי הכוח. ולעומת זאת, הניב, "אנו רואים תפופות, כי המנצח נוכר על המנצח" אותו כתב ריאניסיוס באימרות קטן.

אסופה מרתקת זו של פתגמים וניבים לאטיניים, לדור, שבניגוד לקודמיו אינו לומד לאטינית במערכת הלימודים שלו, יש משום פתיחת אופקים לעולם שלם של חוכמה, דעת וציללות מחשבתית.

גדליה אלקושי - אוצר פתגמים וניבים לאטיניים; הוצאת מאגנס; 555 עמודים (כריכה קשה).

לאה גולדברג ומאיר ויזלטיר, כאשר המעולה שבהן היא גירסתה של גולדברג: "תתן גשר מראובן תורם הסנה / ואיבנותי / השומה עלי כי אוכרנה / אך כתום יסורים השמעות תבאנה..."

מתוך עזבונו של הסופר והמתרגם מנשה לוי, מובא סיפורו (שלוש כלות של עץ), ושלמה שבא מביא מחוזה לצייר שמשון הולדצמן, תחת הכותרת לצייר כחו מנגינה. כן מופיע תרגום רש"י מתו של דויד מרקיש אולג צלוקוב: אמן ללא פשרות. רשימה זו ממשיכה שירים גרוועס מאת יצחק עקביהו והודרה אופן ורשימה לא בהירה של הד"ר צבי לוי הדרגה: תבנית יסוד במתי מדבר ורשימתו של אברהם הגרני-גרין ביאליק בעינו שלונסקי. את החוברת מסיימת כמה ביקורות, גרוועס ברובן, שאינן עומדות גם ברמה של מוססי הספרות השבועיים, וחבל.

חוברת 3 של מאזניים עומדת באותה איכות של קודמתה, כאשר עטיפתה היא ציור-שער שצייר במיוחד לחוברת הצייר יאיר גרבוז, ציור שנושא מילחמת-הלבנון וחוויותיו של הצייר ממנה. בפתח החוברת מובא השיר חייל חייל של גדליה בירמן הגרמני ("חיילים תמיד זהים כי דמותם / חיילים כחיה יגם במתחם") סיפורו של יוסף בירשטיין היינו עוד צריכים ללכת אל רימר מייצג את ייחודו של בירשטיין בספרות הישראלית. מחזור שירים של כריסטיאן מורגנשטרן, מביא משירי משורר זה לקורא העברי.

השוואת תרגומי השירה בחוברת זו, היא השיר מחצית החיים של פרידריך הלד-רלין, כאשר מתוך שמונה תרגומים בולט תרגומו של פינחס שדה לשיר. כך עמי פיינגולד בשופמן ותיבת-הזימרה מנחה את אחד מסיפורי השלמים ביותר של גרשון שופמן, אמן הסיפור-הקצר בעברית.

ואחרים, מאמרו של ז'אק מאריטאן שטוקאון, סטיב רייך, פיליפ גלאס הפנתת המוסיקה בשירה המודרנית. מביא צד חשוב ביותר של הבנת השירה המודרנית. סיפורו של אריה סמו, מצבות נייר.

משורר אפולוניה

מביא לקורא סופר צעיר, שרק בשנים האחרונות ביסס לעצמו מעמד בסיפורת הישראלית, כשלשנו שומרת על אימנות רבה. שירו של המשורר הצרפתי ג'וזף מיראבו מובא במדור השוואות תרגומו שיריה בארבע גירסאות עבריות, של משה בן-שאול, יורם ברונובסקי, רישום של פיקאטו.

והאשכנזי לא מבדיל ורפה... אבל עד מהרה הוא שב לנושא האהוב עליו בשיר המוות כבר קרא לי, שבו הוא משורר: "המות כבר קרא לי כמה פעמים / עכשיו אני יכול לגלות לכם / שהמות כבר קרא לי כמה פעמים - פעם, בפאריס, הוא לבש המות של נער יפה / שקרא לי מהעבר השני של הפסים / מהעבר השני של ספי המצור הממושגלים, / ופעם אחרת הוא לבש המות של בחור מורח / קביר האופרה בתל-אביב...".

ושבו יוצא ראובני מתוך עולמו הסגור לחיים הישראליים הסובבים אותו וכותב: "מה יש לכתוב, על אנשים מתים / במלחמה כחום ברעב הלילה / הרק ממהובות, מירידיים / לפעמים מאהבים. מתים כאבק במירב בחשיכה...". שירי נוספים בקובץ מביאים תמציות שריות מתוך ערים שראובני ביקר בהן בארצות-הברית. תמציות הרחוקות מלהיות מיטב שירתו, ושיש בהן ניסיון לנהוג כמשורר בפרוזה שאינה מתאימה לראובני.

שיר מעולה הוא השיר הלילה בו מת משה דיין, שבו כותב ראובני: "היסטוריה עוה שאיננה שוכחת / היסטוריה שראדה אנשים חיים, / כמו זה שדיין הלך למשחק כדורסל / כיום שבו פורסמה רשימת היתים / במלחמת יום הכיפורים. / אלפים המש נשפת עשרים השקעה מתים". שירי של ראובני, מהווים הוכחה בדבר כישורו הבלתי-מונצל של סופר זה, שסגר על עולם הכתיבה שלו בנושא אחד, ש"ממנו הוא חורג לעיתים תריגות המעידות על הביבוזו של כישורו.

כתבי-עת

מאזניים

ירחון הספרות מאזניים המחודש, ממשיך בשנתו השניה, למרות ציפיות אחרות, לשמור על רמה מעולה של חומר ועריכה חוברת 1-2 ו-3 מאזניים, בעריכת אשר רייך וזיסו סתווי, מציעות מיבחר מעולה של ספרות, המסכות גם על הפירסומים הדלים יותר שבתוך חוברות האלה.

החוברת הראשונה, 1-2, נפתחת בשני שירים של חיים באר נזקי מילחמה, כאשר השני בהם מסתיים בד"ר אבי רבצקי מנסה לשנע אתי / בכשיתות המבאימה של כל העניין, ואני ממשיך להתנתן בשקים הצבועים / בצבעים הלא-אמיים הקרים שלנו / ותהיה למשמי עות הציונות בדורנו".

את שיריו של באר ממשיך השיר 'ו החיסור של אונסי אל-חאג', מגדולי משורריה החדשניים של לבנון בימינו. ר השיר בירות פילגשסם... בירות אהובתי מאת המשורר הסורי ניואר קבאני, הר כותב: "סלחי לנו / על שהפקרתו אתך לבדך / והמקנו בכבי מהחדר כחילים כורחים / סלחי לנו / על דמך הורד שראינו זורם כחלי צדפים אדומים / על שראינו את מעשה הזנות / ושתקנו...". שיר זה, שראה-אור ב-1976, מתייחס ל-ראשית מילחמת-האזרחים בלבנון.

את חשבון הזמן עורכת המחברת נעמי פרנקל תחת הכותרת גרוועס שלום שבלב, שבו היא מוליכה את חשבון-הנפש האינטלקטואלי שלו למציאות הקשה של ישראל 1982. הסיפור צאלח מאת אהרון אמיר החוק מלוהטוף לחוברת, ויוזפי הספרות שבו נראים כהדגמה עברית נועזת, כיצד מוטב שלא לכתוב ספרות עברית.

תחת הכותרת טיטוס הסוסיות מביא פרופסור עדי צמח דיאלוג אפלטוני חדש ומרתק במקורות המחשבה שבו. המשוררת מאיה בז'רנו, בשירה הולוגרמה ("אל תשכחי שהתעלם הוא לא הולוגרמה"), ממשיכה בו'אגר השירה המיוחד שלה.

מאמר מרתק הוא מאמרו של ד"ר חנוך רון (מילה וצילי במוסיקה העכשווית), שבו הוא בוחן את צליליהם של המלחינים החדשניים ג'ון קויג, קרלהיינץ אשר מאזניים, 1-2, 3; עורכים: אשר רייך וזיסו סתווי; הוצאת אגודת הסופרים העבריים.

עשיית פוגרומים - ובעיקר, האם זה היה הייעוד העיקרי של הציונות? הקריאה החותרת בטוביה החלבן שבה ומעוררת את השאלה האחת והיחידה: מה קרה ליהודים בארצם, וכיצד זה קרה שר איבדו את חוכמתם, את חוכמת המסכן ו-הקורבן, כשהם מאמינים כי השרירים יענו על המוח.

בישראל של סוף 1982, יש בטוביה החלבן יותר חוכמה מאשר בכל פעלי חיו של ראשי-ממשלת-היהודים מנחם בגין, המתגמד והופך עלוב לעומת מנחם מנדל וטוביה החלבן של שלום עליכם, ושאר אותה גלריה מפוארת של יהודי מיוזר-אירופה.

תרגומו של איה אהרוני מומלץ לקריאה, בשל הרהיטות העברית המלווה אותו, ובעיקר בשל האפשרות להחזיר את הקורא לדמותו של אותו יהודי נירדף של העבר, שהוא הגיגוד המוחלט ליהודי הרודף של ההווה.

שירה

ראובני

לעומת ספר סיפוריו האחרון של יותם ראובני, מירי, שהוא בבחינת ריכוז ה-אכזבה מפוטנציאל הכתיבה של סופר זה, הרי שקובץ שיריו עצב שנאגר בחלוסי הוא בבחינת החזרת אמן ספרותית.

יש בשיריו של ראובני מיבנה ספרותי המעיב על המיבנה השירי המקובל. שיריו פורשים את עולמו, אך ביתר תימצות מ-אשר סיפוריו, כך שהערך הספרותי נשמר לו, כמו בשיר זה לא השקט, שבו הוא כותב: "זה לא השקט שמפחיד אותי / ולא העצב ולא / חוסר האונים ולא ההליכה / המתמדה ברחובות נשומים / לא. הדלת נפתחת, הדלת / נמרת. כוא קראתי לילד...".

לראובני יש עולם חוויות אישי, שאותו הוא מצליח לתמצת בשיריו, כמו בשיר

סופר-משורר ראובני הגילה שבו מת משה דיין

לפרק זמן אחרון על אהבה, שבו הוא מתוודה: "אחרי שהושג מלאי גדול של מין / אותו מין ינע / אותו מין ענוב, / רחצתי את פני... או: "לישון לבד, רחוק / לא לחיך / אל אף אחד. / אבל הפנים כלפי חוץ / תמיד הפנים כלפי הדין".

בשיר אחר, תחת הכותרת זימה, כותב ראובני: "הזימה הבסיסית היא מצב / של ערגה ותיקשורת ונענעוים / אל משהו הרבה יותר מקיף / מצוף / ולא השוכב אהוב גוף, כאיזה סוף / או מלחמה / לא חשום זכר / לא חשום אב נקבה".

חריגה מנושאי כתיבתו הרגילים המת-מקדים בעולם ההומוסקסואלי, מביא אר-בני בשיר ברק שבו הוא כותב: "ספרדי חזק וגא / מול / אשכנזי משהל זרפה: / ואת התמזנה שמציירים עכשיו / אבל הספרדי לא שחור וגם לא גא /

יותם ראובני - עצב שנאגר בחלוסי; הוצאת שוקן; 70 עמודים (כריכה קשה).